

Mihály János

Lövete

Lövete régi udvarhelyszéki település. A Hargita hegységtől D-re fekvő vulkáni fennsík (oláhfalvi Láz) és az Erdélyi dombság érintkezésénél, a Kis-Homoród-folyó völgyének mindkét oldalán 600-700 tengerszint feletti magasságban fekszik. Földrajzi koordinátái: északi szélesség 46°16' és északi hosszúság 25°25'. A községtől É-ra halad el a Székelyudvarhelyt és Csíkszeredát összekötő 13/A jelzésű országút. Az országútról D-i irányban, Szentegyházánál tér le az a megyei út – a Kis-Homoród folyását követve –, melyen a 3.727 magyar lakost számláló (1996) Lövete megközelíthető.

Az 1992. évi népszámlálás adatai szerint a lakosság száma 3.850 fő volt. Ebből 3.845 személy magyarnak vallotta magát, 5 fő pedig románnak. A községben élő cigányok, akiknek anyanyelvük is magyar, mind magyar nemzetiségűnek vallották magukat. A felekezeti megoszlás szerint így oszlott meg Lövete népessége: római katolikus: 3781, unitárius: 30, református: 34, baptista: 1, ortodox: 3, Jehova tanúja: 1.¹

A település nevének első írásos említése az 1332-37-es pápai tizedjegyzékben még nem kellően tisztázott. A középkori falu nevét említő – minden kétséget kizáró – első hiteles adatot egy 1523. máj. 30-án kelt levél tartalmazza, melyben lövétei Nagy Jakab („agilis Jacobus Nagy de Lewethee”) házáat és székely örökségét Kornis Miklósnak 16 forintért zálogba veti.² Lövete helységnév a középkori forrásainkban még a következő alakváltozatokban szerepel: 1567: leówete, 1583: Lövetfalva, 1602: Levéte, 1630: Leövete.³ A település Árpád-kori eredetű neve – Ferenczi Géza szerint – a többi Lö, Lövä, Löväld, Leveld, Level, Lövérd, Lővér, Lővérek helynevekhez hasonlóan valószínűleg a királyi lövészek, azaz íjászok (lat. sagittarius) határőri feladatot ellátó szolgálonépességére utal.⁴

Népszámlálásokról és annak etnikai összetételéről a hivatalos népszámlálásokat megelőző időszakban csak a XVII. századi székely népszámlálásokból tájékozódhatunk.⁵ Ezekből egyértelműen kitűnik, hogy a más Kis-Homoród menti településekhez hasonlóan a román etnikumhoz köthető családok itt is jelen vannak már a XVII. században, de nagyon csekély számban. Az udvarhelyszéki székelyek és a román vagy román eredetű lakosság közötti gazdasági cseréről már a XVI. századból vannak adataink.⁶ A Lövétevel szomszédos Szentegyházasoláhfaluban a román nyelvhasználatra találunk utalást egy 1590. jún. 20-án keltezett periratban.⁷ A szóban forgó periratról azonban nem derül ki egyértelműen, hogy a benne említett személyek Oláh István és Varga Tamás szentegyházasoláhfalusiak voltak-e, vagy csak „jövevények”, akiket Bodó Benedek veres darabont alkalmilag fogadott fel zsidóképzés céljából. Így e forrásunk arra, hogy messzemenő következtetéseket vonjunk le a Lövétevel szomszédos település etnikai összetételére, nem elegendő.

Lövétevel D-ről szomszédos Homoródalmásról azonban rendelkezünk olyan XVII. század első éveiből származó forrással, amely egyértelműen arra utal, hogy román etnikumú pásztorsággal foglalkozó családok legeltettek annak határában. Az 1608. júl. 8-i keltezésű s az unitárius egyház adószámláját tartalmazó számadási listában a következő bejegyzést olvashatjuk: *„Ola Szocz Peter kezes volt Stefan olahert flo: 6 Ez Stefan elé jött feleségestől Szabo Janos eleten meg esküttek azon, hogy Gotharteknak edgyüt tartoztak. Turot adot azert az adossagert.”*⁸

E rövid szomszédolás után térjünk vissza a témánkhoz és vegyük szemügyre a Lövétevel vonatkozó okleveles anyagot. Még mielőtt azonban a fent már említett XVII. századi székely népszámlálások ismertetéséhez hozzánk közelítenénk, mindenképpen át kell tekintenünk korábbi forrásainkat is, hiszen ezek is gazdag család- és személynévanyagot tartalmaznak Lövétevel vonatkozóan. Kezdjük a sort a II. János hadában híven szolgált udvarhelyszéki főemberek és lófők 1566-os névsorával. Ebben Lövétevelről *Istwan*

András és Sata Mihály lófők szerepelnek.⁹ 1583 jún. 10-én Báthori Zsigmond fejedelem Székely Mózes sófalvi sókamarásnak, hadi érdemeiért 10 jobbágyselket adományozott Lövétén. Az adománylevél név szerint is felsorolja a jobbágyselket: „*Paulus Kowacs, Andreas Egyed, Urbanus Zeökeö, Andreas Antal, Georgius Balas, Ambrosius Sili, Sthephanus Sili, Michael Mathe, Petrus Gergely, Jacobus Leórincz*”.¹⁰

1589-ben *Kelemen Gergely*, 1590 -ben *Barcziaj Boldizsar, Demeter Gergely, Kopa András, Kovaczj Pál* lövéteiek neveit említik a forrásaink.¹¹

1596-ban fejedelmi parancs alatt *Sata Mihály* nemes ember és Székely Mózes 5 jobbágya *Kelemen Pál, Syle Ambrus, Szeoke Lőrinc, Varga Gergely* és *Imre Tamás* jelentek meg az almási határ ügyében tanúvallomás tételre.¹²

1600-ban Almás és Vargyas közt folyó határperben szintén tanúskodnak lövéteiek. Ezek közül *Kelemen Pál, Zenthes János, Bencze András, Balas György, Antal András, Orban Máté* a szabad székelyek rendjébe tartozott. *Sata Benedek* lófő rendű volt.¹³ Ugyanezen évből való oklevelek még *Mathe Mihály* és *Miklos Gergely* nevét örökítették ránk.¹⁴

A fenti XVI. század forduló körüli adatokban szereplő lövétei családnevek (*Antal, Balázs, Barcsai, Bence, Demeter, Egyed, Gergely, Imre, István, Kelemen, Kopa, Kovács, Lőrinc, Máté, Miklós, Nagy, Orbán, Sata, Szöke, Varga*) függetlenül attól, hogy viselője melyik társadalmi kategóriába tartozott, egytől-egyig mind magyar eredetű.¹⁵

Most pedig lássuk a XVII. századi székely népesség-összeírásokat. Kezdjük a sort a Giorgio Batsa által császári hűségre esketett udvarhely és keresztúrszéki nemesek, lófők és szabad székelyek 1602. aug. 11 -i összeírásával.¹⁶ Ebben az összeírásban 39 lövétei családnevet találunk. A családnevek mind magyar eredetűek (*Marton, Orban, Jakab, Sata, Kelemen, Balas, Benczie, Sos, Pal, Matias, Mate, Zekelj, Antal, Túrzo, Zentes, Endes, Ola, Ferenczi, Selle, Gal, Korde, Kouaczj, Benedek, Gedeö, Kopa, Egied, Kada,*

Peter).¹⁷ A családfők rendi besorolása: 2 lófő, 34 szabad székely és 3 jobbágy. A lustrában ott találjuk *Ola* Máté nevét, a szabad székelyek rendjében. A családnév a népek, népcsoportok nevéből keletkezett néptípusok közé tartozik és arra utal, hogy az apa, vagy az ős, honnan való vagy milyen népcsoportból (ebben az esetben román) származik. A lövétei Oláh család eredetéről semmi közelebbit nem tudunk. Valószínűleg az 1562-es székely felkelés – minek következtében a bomlásba lévő ősi székely társadalom véglegesen szétrepedt – után fejedelmi jobbágyokként kerültek Lövéteire, akárcsak a korabeli udvarhelyszéki és keresztúrszéki települések (Derzs, Máréfalva, Muzsna, Lokod, Árvádfalva, Hidegkút) hasonló nevű szabad székely rendű tagjai.¹⁸ E román, ill. román származású jobbágyok rendjébe tartozó személyek – mivel társadalmi érdekük is azt követelte –, valószínűleg gyorsan asszimilálódtak, hogy minél hamarabb betagozódjanak a kiváltságokat élvező közszékelyek rendjébe. Rugonfalvi Kiss István szerint 1562 után: „az is előfordult, hogy azoka szolgálónépek és jövevények, kiket addig nem tekintettek a székelységhez tartozóknak, bejutottak a közösségbe. Ugyancsak a közösségbe jutottak a Székelyföldre csatolt várterületek elszékelyesedett várnépei is. A közösségnek éppen úgy meg volt a joga arra, hogy bárkit közébe fogadjon, és neki nyílföldet osszon, mint ahogy az előkelők osztálya, az ág népe is befogadhatott valakit érdemek és beházasodás után.”¹⁹ A lövétei szabad székely rendű Oláh család Máté nevű tagjával az 1604-es évi összeírásban is találkozunk a szabadosok között (*peditum libertinorum*).²⁰ A Bethlen Gábor-féle 1614. évi összeírásban a gyalog-puskás székelyek rendjébe sorolva szerepel még e család két tagja, Máté és János,²¹ de az 1627. évi udvarhelyszéki nemesek, lófők, darabontok hadi szolgálatra visszaszerzett székelyek és jobbágyok összeírásában e család már nem fordul elő.²² Nem szerepel a családnév I. Rákóczi György 1635. évi és 1637. évi katonai összeírásaiban sem.²³ E család tehát Lövétén a XVII. század első negyedében kihalt vagy tagjai más településre költöztek.

Ezekben az évtizedekben jelenik meg azonban Lövétén –akár csak az egész Székelyföldön– zsellér vagy jobbágy elemként néhány olyan család, akiknek származási helyükre vagy etnikai eredetükre utaló családnevük arra utal, hogy ők frissen megtelepedett „jövénnyek” (*advena*) voltak. A már említett 1614. évi Bethlen Gábor-féle lustra szerint Lövétén 2 zsellére volt a lófőrendi Orbán Máténak („Bandy²⁴ Mate de eadem, Ola Mate dicti Matthaei Orban”), 1 az abásfalvi Zsigmond Mártonnak („Szaz Mattias Martini Sigmond de Abasfalua”), szintén 1 az abásfalvi Gálpál Jánosnak („Kosza Tamas oklandj²⁵, Joannis Gal Pal de Abasfalua”) és ugyancsak 1 az olaszteleki Pál Andrásnak („Korde Andras Almasy²⁷, Pauli Andras de Olaztelek”). Az itt felsorolt zsellérek közül figyelembe véve családneveiket egyedül Oláh Máté esetében gondolhatunk a román származásra. A szerkezetében legösszettebb és sokrétűbb 1627. évi udvarhelyszéki összeírásban településenként külön-külön rovatban szerepelnek a nemesek, régi lófők, özvegyeik, régi darabontok, özvegyeik, és a hadi szolgálatra visszaszerzett gyalogok, valamint az árvák. Az összeírásban szereplő 68 lövétei családfő a következő 40 féle vezetéknevre hallgatott: Antal, Ambrus, Balázs, Bálint, Bence, Benedek, Ciriák, Demeter, Dobai, Egyed, Endes, Égei, Ferenc, Gál, Gergely, István, Jakab, János, Kála, Kelemen, Kispál, Kovács, Lázár, Lukács, Mag, Máté, Mátyás, Mihály, Nagy, Orbán, Pál, Péter, Sata, Silye, Simon, Sós, Szentes, Szőke, Tálás. A családnevek arról vallanak, hogy Lövéte korabeli székely szabadsággal élő lakosai származásukat tekintve kivétel nélkül magyarok voltak. Független állapotban lévő jobbágycsalád ekkor 14 lakott Lövétén: *Benedek* János, *Molnar* Márton, *Olah* János, *Szasz* János, *Georgy* Pál (Kornis Ferencé), *Sophor*²⁸ Mihály (Mag Istváné), *Mihaly* Miklós, *Mihaly* Balázs, *Peter* András, *Olah* János [!], (Mihály Mátéé), *Kosa* Tamás (Gálpál Jánosé), *Szasz* Mátyás (Zsigmond Mártoné), *Korde* András (Pál Andrásé)²⁹ Amint a forrásokból kitűnik, többnyire a jobbágyok is magyar eredetű családneveket viseltek. A kétszer előforduló *Olah* és ugyancsak kétszer előforduló *Szasz* családnév azt bizonyítja, hogy nagyon

csekély volt a román származású vagy a Szászföldről betelepített jobbágyok száma Lövétén, s a lakosság zömét egyértelműen a szabad jogállású székelyek adták.

A XVII. század második feléből számos a székelyföldi katolikusok létszámára vonatkozó misszionárius jelentés áll rendelkezésünkre, amelyek némi betekintést nyújtanak többek között Lövéte korabeli hitéletében. Az első ilyen 1657-ben keletkezett s Domokos Kázmérnak, az erdélyi ferences őrség őrének jelentése a Kongregációnak az erdélyi misszióról.³⁰ A jelentés szerint, amely becsült adatokat tartalmaz Lövétén 60 család, azaz 500 katolikus lélek élt.³¹ 1668-ban Domokos Kázmér, aki ekkor már címzetes koronai püspök, erdélyi apostoli vikárius újabb jelentést készített a Kongregációnak a katolikus vallás helyzetéről Erdélyben. Ebben a jelentésben a település 300 lélekkel szerepel.³² Domokos Kázmér harmadik jelentése, mely tartalmazza az egyes plébániák felsorolását a pontos lélekszámmal 1670 július 15-én Radnóton kelt. E jelentés szerint Lövéte katolikus lélekszáma 562 fő volt. A jelentésekben más felekezethez (protestáns, görög keleti) tartozó személyek létszámára vonatkozó adatokat nem találunk valószínűleg azért, mert ilyenek a XVII. század második felében nem is éltek Lövétén, ugyanis elképzelhetetlennek tartom, hogy Domokos Kázmér címzetes koronai püspök elhallgatta volna létüket azon Kongregáció előtt, amely a XVII. században Erdélyt pontosan vallási megosztottsága miatt elsőrendű missziós területnek tartotta.³³ Mindehhez hozzá kell tennünk azt is, hogy az 1670-ben készült jelentése a Székelyföldön személyesen végzett egyházlátogatáson alapult; s minden egyes plébánián valamennyi hívő lelket a legkisebbitől a legnagyobbig számba vett.³⁴

Pár évtizeddel később 1702-ben készült az udvarhelyszéki nemesek, lófők és gyalogok névsora. Ebben 29 katonaköteles lövétei lófővel találkozunk, akik 15 féle családnevet viseltek (Sós-1, Orbán-3, Mag-1, Sata-2, Egyed-1, Kelemen-3, István-3, Kovács-1, Lőrinc-1, Demeter-1, György-1, Lázár-1, Miklós-2, Török-1, Égei-1, Bálint-5, Tócze(?)-1).³⁵ E családnevek nagy része már a XVII. századi

összeírásokban is előfordult. A névsor természetesen nem teljes, mert csak a szabad jogállású, lófőrendű férfilakosságot tartalmazza, ezért témám szempontjából nem hasznosítható, de arra elegendő, hogy megállapítsuk: a XVI-XVII. századi *primipilus* és *pixidarius* szabad székely családok leszármazottjai alkotják a XVIII. század elején is Lövéte népességének jelentős hányadát.

E század húszas éveinek elején 1721-ben készült összeírás adatai szerint Lövétén volt 1 kismes, 81 szabad székely és közszékely család (szabadosok vagy *libertini*), 12 ezen társadalmi réteghez tartozó özvegy, 11 jobbágy, 4 bujdosó, kóborló, 2 molnár, vagyis összesen 111 családfő.³⁶ Az összeírásban szereplő 4 kóborló közül 3 olyan családnevet visel, amely egyértelművé teszi nemzetiségi hovatartozásukat (Martinus *Görök*, Joannes *Olah*, Joannes *Vaszi*), míg egynek a családneve a származási helyre utal (Michael *Medőseri*).³⁷ Ők azonban csak időlegesen tartózkodhattak a faluban, s nem volt se házuk, se telkük, állatállományuk is alig. Közülük Oláh János valószínűleg mint a lövétei juhtartó gazdák által közösen fogadott és fizetett juhász került a faluba. A tulajdonában lévő állatállomány (2 tehén, 20 juh) mindenképp pásztorkodó életmódra enged következtetni.³⁸

1733-ból maradt ránk az első görög katolikus hívők számát tartalmazó összeírás, melyet Inocentiu Micu-Clain görög katolikus püspök a bécsi udvar kérésére készített. Az összeírás szerint Lövétén ekkor 6 görög katolikus család élt.³⁹

A XVIII. század közepén, 1750-ben csaknem minden területre kiterjedő új összeírás készült. Ebben Lövéte már 5 kismes, 117 szabados, 9 özvegy, 18 jobbágy, 10 zsellér, 3 kóborló familiával vagyis összesen 162 családdal szerepelt.⁴⁰ Az eltelt 30 év alatt tehát 51 családdal szaporodott a falu lakossága. Az összes lélekszám kb. 800 lélek lehetett ekkor. Szembetűnő a zsellér családok számának ugrásszerű növekedése. Míg 1721-ben egyet sem írnak össze, ekkor már 9 családfő és 1 özvegy (Catherina *Benye*) ebbe a társadalmi kategóriába tartozik. Ők újak, vagyis „jövevények” s nevük sokat elárul eredetükről, társadalmi helyzetükről, és származásukról:

„*Bukur Borbat, Joannes Golicza, Vaszi et Stephanus Golicza, Joannes Pakular, Joannes Borbat, Stephanus Farkas,*⁴¹ *Andreas Olah,*⁴² *Stephanus Borbat*”.⁴³ Tulajdonukban nem volt telek, szántó és kaszáló, de volt házuk, amely többnyire vagy a falu, vagy külső birtokosok tulajdonában lévő telken állott,⁴⁴ s emellett jelentős volt a juh állományuk. Ezen összeírásban jelenik meg először Lövétén a Sorbán család.⁴⁵ A jobbágyok között írják össze e család két tagját, Sorbán Pétert és Istvánt, akiknek eredetét („*valachus*”) a lövétei anyakönyvek még az 1773. és 1777. években is számontartják.⁴⁶ Közülük néhányan jól házasodva csakhamar a falu teljes jogú tagjaivá váltak. 1820-ban már azt olvashatjuk, hogy Sorbán Péter fia János „*a Jóságát, a felesége vérsége jussán örökös jussal magához váltotta és ma Libertinusi szabadságot bír*”.⁴⁷ A fent már említett lövétei róm. kat. anyakönyvekben 1773. és 1800. között még a következő családnevek után szerepel a román származásra utaló „*valacha*” vagy „*valachus*” szó: *Oláh, Peter,*⁴⁸ *Birki, Simo, Golicza, Tatar, Nagy, Kopatz, Molnár.*⁴⁹ A román elem tehát 1750-től tovább növekedik, de ez nemcsak Lövétén, hanem máshol is az egész Székelyföldön jellemző volt. Magyar András a románok számának növekedését azzal magyarázza, hogy „Miután Moldvában bevezetik a fanarióta uralmat, az adók és a jobbágyok szolgáltatásai magasra szöktek, ezek behajtása teljesen önkéntes. A moldvai parasztság egy része a rendezettebb viszonyok között élő Erdély felé próbált menekülni, ahol főleg vízfűrész és lisztelő malmok üzemeltetésére valamint pásztorkodással foglalkoznak.”⁵⁰ Tóth Zoltán szerint: „a románság beszívargása nem tömegesen, hanem egyenként, esetleg családonként, tehát feltűnés nélkül történt...s valószínű, hogy Udvarhelyszékben jórészt Erdély, esetleg Havaselve területéről kerültek ki. A csíki és háromszéki románok nagyjából moldvai jövevények voltak.”⁵¹

1760-ban Buccov tábornok az erdélyi császári seregek parancsnoka vezette le – a bécsi udvar parancsára – azt a népszámlálást, melynek alkalmával összeírták az összes románokat úgy az ortodox mint a görög katolikus vallásúakat. Lövétén ekkor 12 unitus

családot vettek számba.⁵² Ez nagyjából megegyezik a fentiekben már említett 1750-es összeírásban szereplő frissen betelepedett román származású jobbágy, ill. zsellércsaládok számával. Ezen jobbágyok és zsellérek utódai vallották 1785. júl. 20-án, hogy: „Ezen helységnek [Lövete] Lakosi Nemes vitézlő Székelek, egy néhányan vagyunk Közöttük örökös Jobbágyok és Sellérek.”⁵³

A XVIII. század fordulóján a lövétei róm. kat. egyházközség belső és külső telkeit, földjeit nagyrészt jövevény, román származású zsellérek használták, amiért taxát fizettek bizonyos mennyiségű viaszt a templomnak, amit később gyertyaöntésre használtak fel: „*A Templom Selléreinek a kik a Templomnak Viasszal Taxalnak Lajstroma:*

Ola Mihály

Pepte István

Pepte Danesi

Sandor Olá

*Demeter Olá*⁵⁴

Pepte János”

alább: „*Ola Abraham 1804-re Megadta az Taxat az Templomhoz az egy font viaszat.*”⁵⁵

A fent említett beáramlás a XIX. század elején szűnik meg. Ez Lövétén is érezhető, mert új családnevekkel – egy-két kivétellel – már nem találkozunk a forrásokban a következő évtizedekben. Az 1818. évi adóívek hasábjain 247 helyi adófizetőt vettek nyilvántartásba, a következő rendi besorolás szerint: 1 kishemes, 92 lófő, 124 gyalog – ebből özvegy 7 –, 7 szabados (1 özvegy), 5 jobbágy, 7 zsellér (1 özvegy).⁵⁶ Az adóösszeírásban már Lövétén szerepel a jobbágyok valamint a zsellérek között Bugja Demeter, János és Miklós. Ők a legújabb jövevények a faluban. 1811-ben költöztek gróf Rédey László lövétei részbirtokaira a szomszéd faluból, Homoródkeményfalváról, mivel hogy: „*Groff Redei László eő Nagyságának Lövétén, bizonyos ben valo sessioja, minden hozá tartozandójával együt, pusztán és minden Ember nélkül, való veszedelemben forgó*”⁵⁷ volt. A jobbágyok és zsellérek vagy ahogy a

korabeli források említik a „szolgáló emberek” vagy szóbeli meg-
egyezés, vagy írásos szerződés alapján bírták a telkeket, és vagy
pénzben, vagy túróban, gyapjúban stb. taxát fizettek érte („Bakotzi
János fizet 7 Rforintokat és 30 krajcárokat, Birki György fizet 1
kompona túrót, Oláh Mihály 1 kompona túrót s szolgálnak egy
esztendőbe nyolcz nyolcz napokat gyalog...”).⁵⁸

1818-ban tehát összességében a következő volt a román szár-
mazásúak aránya Lovétén: a 247 családfőből 13 családfő („*Steph.
Golitza, Demeter Olah, Demeter Bugja, Joann. Bugja, Georg. Birki,
Gregor. Birki, Georg. Pora, Abraham Olah, Joann. Bakotzi, Bokor
Sorban, Nikol. Bugja, Petr. Pora, Joann. Sorban*”) volt „valachus”
eredetű, s ez a szokásos kalkulációk szerint kb. 65 személynek felelt
meg.

Két évtized múlva 1835-ben készített görög katolikus vallási
statisztika körülbelül 15 családnak megfelelő lélekszámot (77)
mutatott ki Lovétéről.⁵⁹ Ez az adat megerősíti az 1818-as feltétele-
zett adatainkat, ugyanakkor azt is megállapíthatjuk belőle, hogy a
görög katolikus családok növekedése már nem számottevő, s
elsősorban a természetes szaporulat eredménye és nem az újabb
beköltözésé.

A román elem növekedése a következő évtizedek folyamán sem
mutatható ki, mindannak ellenére, hogy egy új család is települ a
faluba (1844: *Todor Ferenc* zsellér⁶⁰), kinek családneve alapján
feltételezhetjük, hogy szintén román eredetű volt. Az 1850. évi
erdélyi népszámlálás adatsoraiból minderről megbizonyosodha-
tunk. Lovéte népessége ekkor a következőképpen oszlott meg:

1766 székely

59 román

77 cigány

A népesség a vallás szerint így oszlott meg:

1778 római katolikus

124 görög katolikus

A görög katolikusok közül 59 volt román, míg 65 cigánynak
vallotta magát.⁶¹ A románok száma a század közepétől tovább fogy

egészen az 1910-es évekig, mint ahogy azt az alábbi táblázatban is megfigyelhetjük:⁶²

<i>Anyanyelv</i>	<i>1850</i>	<i>1880</i>	<i>1910</i>
Magyar	1766	2305	3389
Román	59	44	13
Német	-	88	30
Egyéb	77	137	2
Együtt	1902	2574	3434

Ez a nagyarányú csökkenés, főleg az 1880-as évektől figyelhető meg, s a román származásúak beilleszkedési készségét mutatja a székely faluközösségekbe. Abban a faluközösségbe, amelyben ősök is már közel száz éve éltek, dolgoztak, és azonosultak a település hagyományaival a többségi nyelvhasználattal. A jövevényekként számon tartott román származású legények szívesen nősültek be, ha gazdaságilag nem is, de társadalmilag mindenképpen magasabb kategóriát jelentő „törzsökös” székely családokba. Ez az asszimiláció erőszakmentes volt. A görög katolikus román híveknek ugyanis módjukban állt gyakorolni hitüket – ha nem is Lövétén –, de a szomszédos faluban, Abásfalván saját templomukban és saját papjuk vezetésével. Egyházi adatok szerint az abásfalvi görög katolikus egyházközség 1786-ban (az 1835. évi Schematismus szerint 1727-ben[!])⁶³ szerveződött meg s ugyanakkor szentelték fel fából épült templomát Szent Miklós tiszteletére.⁶⁴ Az istentisztelet nyelve itt is akárcsak az egész Székelyföldön, már ekkor magyar nyelvű volt ugyanis a hívek román eredetük ellenére – túlnyomóan magyar többségű vidéken lakván több évtizeden át – már csak magyarul beszéltek. „Elismerjük – írta a román érsekség félhivatalosan –, hogy a mi híveink között sokan vannak olyanok, akik egészen elveszítették román nyelvüket, akár azért, mert talán sohasem használták azt, akár mivel pásztoraiknak néminemű béresekhez hasonlóan nem volt gondjuk juhaikra.”⁶⁵ Az abásfalvi görög katolikus egyházközség templomának fekhelyéről egy 1810-ből keltezett, Abásfalva, Keményfalva, és Lövéte között kötött

határhalmozási jegyzőkönyvben a következőket olvashatjuk: „*ahol a Keményfalvi ösvény az úgy nevezett Küs Kapunál ki jó a régi Halom meg találtatott és köből meg ujjitatott, ezen Halomtól keresztül menvén a Száraz árokon az olá templomra bé menő ösvény mellé az olá templomon külyel rakatott rége Halmot is meg újítván.*” Papjának neve egy általa 1824-ben kibocsájtott „Attestátom”-on maradt fenn, melynek szövege a következő: „*Arról, hogy lövétei N. Oláh Demeter az 1823-ban 3dik 8-bris meghalálozván és általam eltemettetett a fenn írt Esztendőben és Napon, Mellyet irtam ki enis az H. Abásfalvi Temető Unitus Protocolumból, mai Napon 1824. 9. januáron.*”

Boér János

*Abásfalvi Unitus Plébános*⁶⁶

Mint már említettem a természetes asszimilációs folyamat az 1870-es évek második felében fölerősödött, s a nyelvi és vallás beolvadás megállíthatatlanul folyt Lövétén. E folyamat beindulásához vagy felgyorsulásához természetesen nagyban hozzájárult a még 1848-ban bekövetkezett jobbágyfelszabadítás is, mely gyökeresen megváltoztatta úgy a vármegyei, mint a székelyföldi származású románok anyagi helyzetét. Mint ahogy azt A. Barbat román író megállapította, a „falusi háztartások felszabadítása a dézsma és robot alól, e gazdaságok anyagi és társadalmi rendben való újjászületését jelentette”.⁶⁷ Tehát az idők folyamán a Lövétére költözött „jövevény” családok, akik 1848-ig a társadalom és település periferiáján éltek, a jobbágyfelszabadítás után a község teljes jogú polgáraivá váltak. Ezt a falu társadalmához való felzárkózást, mint már említettem, igyekeztek egy-egy jó házassággal megpecsételni. A vegyes házasságok számaránya egyre nőtt, mint az az 1876-tól 1908-ig vezetett *Házassági hirdetések*⁶⁸ kitűnik. Ebben az időszakban 16 alkalommal hirdetett a római katolikus lelkész az alábbihoz hasonló szöveggel, (csak más nevekkkel) házasulandókat: „*1888. Bugja Ferencz, néhai Bugja Péter és Kolosi Anna szülők fia 24 éves legény görög katolikus vallásu akarja magának házastársul venni Égei Margitot, Égei János és néhai Török Julianna szülők leányát, aki rom. kath. 18. éves hajadon.*”⁶⁹ A vegyes házasságokkal

párhuzamosan folyt a görög katolikus vallásról a római katolikus vallásra való áttérés is. Az 1878 jan. 1-vel kezdődő *Halottak anyakönyve* szerint 1908-ig már a római katolikus szertartás szerint helyeztek örök nyugalomra számos román származásúnak tartott családot (1879: Golicza, Szisze; 1880: Fekete; 1885: Bugja; 1886: Oláh; 1895: Sorbán).⁷⁰

A beolvadási folyamatot 1910-re befejezettek tekinthetjük. Az ezévi összeírás ugyan nyilván tart még 13 személyt, de ez – a szokásos számaránnyal (5) elosztva –, csupán két családot jelentett, azaz az összlakosság (3434) mindössze 0,38 %-át. Nem csoda tehát, ha 1927-ben a román hatóságok felkérésére Ferencz László jegyző és György István bíró által készített összeírásban – mely Lövéte családfőit és ezek felekezeti hovatartozásukra vonatkozó adatait tartalmazza – már egy személy sincs, kinek vallása ne római katolikus lett volna.⁷¹ A lövétei román származású családok identitástudata ekkor már a görög katolikus valláshoz tartozásban sem nyilvánult meg.

A két világháború közötti visszaramánosító „mozgalmak”-nak köszönhetően újra megugrik a „románok” számaránya Lövétén. Igaz csak a statisztika számára. A jelenségről és okairól a község akkori papja így ír a *Domus Historia* lapjain: „Az egyházközség egységének külső megbontása itt is jelentkezett. A visszaramánosítás eszméje ide is eljutott. A régi papok elkövették azt a hibát, hogy illetéktelenül a jogilag a gör. kath. egyházhhoz tartozókat elkeresztelték, és így predenest adtak arra, hogy a Maniu oldal is túlzásokat kövessen el.”⁷²

1935-ben a visszaramánosítás előjelei Lövétén is megmutatkoztak: „Vagy tizenkét gyermeket akik Bugja, Golicza stb. nevet viselnek, tekintet nélkül, hogy az állami anyakönyvben mint római katolikusok vannak bejegyezve, minden további nélkül az állami iskolában mint görög katolikusokat irták be és kezelik.”⁷³ – írja a helybéli plébános. A nagyarányú erőszakos áttérítés 1936. januárjától vette kezdetét:

„2-án megkezdtem a házszentelést. Hallottam hogy a gör. kat.

pap is jár! Egyik, másik hívemhez erőszakkal vitték el. Sokan nem fogadták. Itt már járt a „mi papunk” azt mondták. No ennek valami folytatása lesz. Be is következett. 7-én már megkaptam az első áttérési jegyzőkönyveket számszerint 5-öt gör. kat. vallásra. Ezt követte a többi, január hó az áttérések hónapja. Golicza János Andrásé és Bugja István csatói kivételével az összes Golicza éa Bugja családokat áttérítették. Leidézték Oklándra „a gör. kat. vallásu isteni tisztelet megakadályozása” miatt; mert rom. kat. vallásúak lévén a gör. kat. lelkészt a házszenelés miatt nem fogadták. A Szisze család mindenik tagja áttért. Gergely Lajosné szül: Golicza Anna nem tért át. A törvényre hivatkozott mire „maga igen sokat tud” az irodából kiküldötték. Kolozsi János fekete avval vágta ki magát, a „Koloziak” ő úgy tudja „inkább cigányok voltak régebben és nem románok”. Trinfuj György meg csúfot mondott az irodában, – s kidobták; A két Fekete: János és Mihály az áttérési nyilatkozatot vissza vonta. Így is 130-125 körül sikerült nekik fenyegetéssel, veréssel általtéríteniük. A Bugja Márton fiát véresre verték. Kolozsi erdőört meg azzal fenyegették meg: kiteszik az állásából, ha át nem tér. Az ügyet jelentettem a főhatóságnak (...) a nunciushoz, de orvoslás ily hallatlan esetekben egyáltalán nem volt. (...) Sorbán István a fiával együtt keményen kitarat. Bleoca jegyző az „erdei magyar papnak” nevezte el. Nem sok becsülete van a románok előtt, az igaz, de azzal ő nem törődik. Kemény magyarnak látszik, Bugja Istvánnal együtt. Szinte csodálom a két egyszerű embert, mily bátran türnek el minden meghurcoltatást.”⁷⁴

1942-ben az Erdélyi Tudományos Intézet megkezdte az erdélyi magyarság román uralom alatti életére vonatkozó adatok összegyűjtését. Azon egyházközségek adatait, ahol nagyobb arányú „kitérés mozgalom” volt megállapítható a pontosság kedvéért két forrásból is begyűjtötték. A püspökségen át nyert lelkészi jelentésen kívül a jegyzői hivatalban őrzött állami áttérési nyilvántartók adatait is begyűjtötték. A két adatsor nagyjából megegyezik egymással, de azért mégis mutat bizonyos eltéréseket. Egymás mellé állítva a lövétei egyházközségre nézve a következő képet mutatja:⁷⁵

1934 1935 1936 1937 1938 1939 összes

lelkészi adatok	1	2	68	19	4	9	103
jegyzőségi adatok	-	2	118	12	1	-	133

Mint az a fentiekből is kitűnik, Lövete román származású családjai közül sokan kitartottak önként vállalt magyarságuk, ill. római katolikus hitük mellett. Akik pedig fenyegetések nyomása alatt, vagy megkülönböztető kedvezményekért mégis áttértek a görög katolikus hitre, azok a bécsi döntés után 1940-44 között újra visszatértek a római katolikus hitre, amit az 1941. évi népszámlálás adatai is tükröznek. Az összlakosság ekkor 3799 lélek volt és mindenki római katolikus vallásúnak vallotta magát.⁷⁶

A fentiekben elmondottakat a következő pontokban összegezhethetjük:

1. Az írásos források tükrében a családnevek (Oláh) feltételezhetjük, hogy a származását tekintve román etnikumhoz sorolható család a 16-17. sz. fordulóján már kimutatható Lövétén. E család eredetéről azonban semmi közelebbit nem tudunk. Csak feltételezhetjük, hogy valószínűleg az 1562-es székely felkelés után fejedelmi jobbágyként került az *ős* a faluba, hol társadalmi érdekének megfelelően hamar asszimilálódott és fokozatosan bekerült a szabad székelyek rendjébe. Tehát amikor e család Oláh Máté nevű tagja feltűnik az 1602. aug. 11-i Basta-féle összeírásban, már székelynek számítható, legalábbis a szó társadalmi és jogi értelmezésében. E család az 1627. évi udvarhelyszéki összeírásban már nem fordul elő. Vagy kihalt, vagy tagjai más településre költöztek.

2. Ugyanakkor a XVII. századi népességösszeírások (1614, 1627) arról tanúskodnak, hogy zsellér vagy jobbágy elemként új *Oláh* családok kerültek Lövétére. Ők nem betelepültek, hanem betelepítettek voltak. Vagy lófői birtokon zsellérekedtek, vagy Lövétén részbirtokkal rendelkező székely nemesek jobbágyaiként gazdálkodtak. Számuk a falu társadalmi-gazdasági jellegét meghatározó lófők és szabad székelyek számarányához viszonyítva nagyon csekély (1614: 1 fő; 1627: 2 fő). Valószínűleg ők is hamar asszimilálódtak, nyelvileg és vallásilag egyaránt. Domokos Káz-

mér XVII. század második feléből származó jelentései (1657, 1668, 1670) ugyanis nem tesznek említést arról, hogy más felekezethez tartozó (ortodox) hívők éltek volna a korabeli Lövétén.

3. A XVIII. század folyamán újabb, szintén a román etnikumhoz köthető családok jelentek meg Lövétén. Egy részük mint – a lövétei juhtartó gazdák által közösen fogadott és fizetett – pásztor telepedt le a faluban. Mások mint jobbágyok vagy zsellérek a Lövétén „bebíró” székely nemesek üres (deserta) telkein – melyet szóbeli megegyezés vagy írásba foglalt szerződés alapján taxa fejében használtak – telepedtek meg. Ők több, mint bizonyos, hogy vármegeyi területekről érkeztek és valószínűleg Lövétére költözésükkor már kétnyelvűek voltak. Identitástudatuk, etnikai eredetük a görög katolikus valláshoz tartozásban, valamint a rájuk jellemző hagyományos foglalkozásban, a pásztorlásban nyilvánult meg. Néhány család közülük tovább költözött, de nagy részük helyben maradt és lassan-lassan katolizált és benősülés útján, főleg 1848 után felzárkózott a „törzsökös” székely családok kategóriájába. A lövétei román származásúnak tartott családok beolvadása – a középkortól a település nagy többségét alkotó székely magyar lakosságba – a források ismeretében természetes folyamatként értékelhető és a 20. sz. elejére befejezettnek tekinthető. Ekkor már – a modern polgári nemzetfogalom értelmezésének megfelelően – teljesen magyar identitástudattal rendelkeztek és római katolikus vallásúnak vallották magukat (lásd az 1927-es fent említett összeírást).

4. Nem véletlen tehát, hogy a két világháború közötti visszaramánosító törekvéseknek közülük sokan ellenálltak s 1940-ben a második bécsi döntés után igyekeztek elrománosított neveiket újra magyarul anyakönyveztetni és a római katolikus vallás „kebelébe” visszatérni.

Végezetül, szeretnék kitérni Ion I. Russu 1990-ben megjelent könyvének (*Românii și secuii*. B., 1990.) azon mondatára, melyben azt állítja – az 1930-as évek második felében megjelent, a visszaramánosítás célját szolgáló irodalomra hivatkozva – hogy Lövétén

800 román élt. Nos, az általam végzett kutatások, amint ez a fentiekből is kitűnik, nem erősítik meg a szerző ezen túlzó állítását. Lövétén a „román” eredetű családok száma mindig is elenyésző volt a többséget kitevő székely-magyar lakosság számarányához viszonyítva. Ezt legjobban beolvastásuk bizonyítja, melyet a leírtak tükrében természetesen folyamatként értékelhetünk.

Jegyzetek:

1. Lövétei Helyi Tanács Irattára.
2. Székely Oklevéltár. Szerk. Szabó Károly, Szádeczky Lajos, Barabás Samu. I-VIII. Kv.-Bp., 1872-1934. (SzOkI.) III. 228-229.
3. SzOkI. II. 219; IV. 87.; V. 298.; VI. 110.
4. Ferenczi Géza: *Adalékok a Lövéte név eredetéhez*. In: Acta. II. (1998.) 59-61.
5. SzOkI. Új sorozat. I-IV. Szerk. Demény Lajos, Pataki József, Tüdős Kinga. B.-Bp., (SzOkI. Ús.) IV. 102, 155, 162, 290, 550, 713, 724, 775, 783, 785.
6. SzOkI. Ús. I. 59, 81, 118, 207, 228.
7. SzOkI. Ús. I. 126.
8. Unitárius Egyházközség Levéltára (UEL.T.), Homoródalmás. Irattár. I.
9. SzOkI. II. 196.
10. Magyar Országos Levéltár. (MOL.) Libri regii. F 1. 1581-1680.
11. SzOkI. Ús. I. 52, 107, 108, 111.
12. UEL.T. Homoródalmás. Irattár. I.
13. SzOkI. Ús. III. 153-154.
14. Uo. 241, 260.
15. Vö. Kázmér Miklós: *Régi magyar családnevek szótára*. Bp., 1993.
16. SzOkI. Ús. IV. 102.
17. Kázmér Miklós: i.m.
18. SzOkI. Ús. IV. 95, 99, 103, 105, 113.
19. Rugonfalvi Kiss István: *A nemes székely nemzet képe*. I. Debrecen, 1939. 139.
20. SzOkI. Ús. IV. 162.
21. Uo. 290.
22. Uo. 724.
23. MOL. F 136. Székely lustrajegyzékek és nemesi összeírások.
24. Bánd, bándi: Mezőbánd, Marosszék (Band).
25. Oklánd, oklándi: Homoródoklánd, Udvarhelyszék (Ocland).
26. Almás, almási: Homoródalmás, Udvarhelyszék (Merești).
27. Szopor, szopori: Mezőszopor, Kolozs m. (Soporu de Câmpie). Valószínűleg a név viselőjének származási helyére utaló vezetéknevével van dolgunk.

28. SzOkl. Ús. IV. 724, 775, 783, 785.
29. Tóth György István: *Relationes missionariorum de Hungaria et Transilvania. 1627-1707.* Bibliotheca Academiae Hungariae in Roma. Fontes I. Bp.-Roma, 1994. 91.
30. „familias circiter 60. animas circiter 500. Uo. 378.
31. Uo. 392.
32. Uo. 23.
33. Uo.
34. MOL. F 136. Székely lustrajegyzékek és nemesi összeírások.
35. MOL. Gub. Trans. Vegyes összeírások. F 49.
36. Medesér, medeséri: Udvarhelyszék (Medişoru Mare).
37. MOL. Gub. Trans. Vegyes összeírások. F 49.
38. G. Popa-Lisseanu: *A Székelyek és a Románok székelyesítése.* (Fordította dr. Kendy Sándor) B., 1936. 82.
39. MOL. Erd. Gub. Lvt. F 50. Vegyes conscriptiók. 1750-i összeírás.
40. Ezen utóbbi három személy neve után be van jegyezve, hogy a falu által felfogadott juhásztorok voltak. Uo.
41. „recenter venit”, azaz nemrég jött. Uo.
42. Uo.
43. 1721-ben 27-en rendelkeztek mint külső birtokosok vagy „bebírók” kisebb-nagyobb puszta (deserta) résztelekkel Lövétén (MOL. Gub. Trans. Vegyes összeírások. F 49.), 1785-ben már „csak egy Puszta sessio található, melyet azon földes uraság Jobbágya bír.” (MOL. 1785/86-i úrbéri összeírások. F 11.)
44. Ilyen nevű vármegyei származású zsellércsaláddal már 1614-ben a marosszéki Malomfalván is találkozunk: „Sorban Peter, Nagj Orbo vidéky”. SzOkl. Ús. IV. 207.
45. Csíkszeredai Állami Levéltár. (CsÁLT.) F 47. 345 sz.
46. MOL. Erd. Gub. Lvt. Cziráki összeírás. F 52. 435 o.
47. Homoródalmásról származó család („Almasiensis Valachus”), CsÁLT. F 47. 345 sz.
48. Lásd: 36 sz. jegyzet.
49. Magyar András: *Gyergyóalfalu a történelem sodrában.* Csíkszereda, 1997. 58.
50. Tóth Zoltán: *A román történettudomány és a székelyföldi románság kérdése.* Erdélyi Tudományos Füzetek. Kv., 1942. 11.
51. G. Popa-Lisseanu: i.m. 94.
52. MOL. 1785/86-i úrbéri összeírások. F 11.
53. 1812: „Lövéjten commoralo Olah Demeter nevezetű személ, már koros, idő közel 70 Esztendő ember.” CsÁLT. F 38. CXI/14.
54. Lövétei Római Katolikus Plébánia Levéltára. Inventarium...Anno 1762.
55. CsÁLT. F 38. CXI/10.
56. MOL. Erd. Gub. Lvt. Cziráki összeírás. F 52. 479 o.

57. Uo.
58. Schematismus venerabilis cleri graeci ritus catholicorum diocesis Fogarasiensis in Transilvania pro anno *Christo nata MDCCCXXXV*. Blasii. 159.
59. CsÁLT. F 38. CXII. 11.
60. Görög katolikus cigányok már a XVIII. század második felétől kimutathatók Lövétén, de mivel ezen dolgozatom a lövétei román származású családokkal foglalkozik, itt róluk bővebben nem szólok.
61. Központi Statisztikai Hivatal. Erdély településeinek nemzetiségi (anyanyelvi) megoszlása (1850-1941). 516-517.
62. Schematismus venerabilis... 159.
63. Șematismul venerabilului cler al Arhidiecezei Metropolitane greco-catolice române de Alba-Iulia și Făgăraș pre anul domnului 1900. de la sfânta unire 200. Blaș. 457.
64. Bíró Sándor: *Kisebbségben és többségben. Románok és magyarok. 1867-1940*. Bp., 1989. 129.
65. UELT. Homoródalmás. II. 1810-es év.
66. CsÁLT. F 38. CXI/14.
67. A. Bărbat: *Politica economică ungurească și dezvoltarea burgheziei române în Ardeal*. Cluj, 1936. 9.
68. Házassági hirdetések 1867-1908. A szerző tulajdonában.
69. Uo.
70. Halottak anyakönyve. Kezdődik 1878. január 1-én. IV. A szerző tulajdonában.
71. Consciinerea familiilor rom. cath. din comuna Lueta. A szerző tulajdonában.
72. Lövétei Római Katolikus Plébánia Levéltára. Domus Historia. 106.
73. Uo.
74. Uo.
75. Uo. Irattár. 1941. 366 sz.
76. Uo. Sz. n.